

Pavol Országh Hviezdoslav

František Táborský

eknizky.sk

PAVOL ORSZÁGH
HVIEZDOSLAV

FRANTIŠEK TÁBORSKÝ

eknizky.sk

Pavol Országh Hviezdoslav by František Táborský is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License, except where otherwise noted.

HVIEZDOSLAV

Básníkem slovenského hoře nazvali u nás Hviezdoslava. Je to pravda; on jest jím, jest velikého hoře pěvcem velikým — „na varite čierny flór...“ Ale není to pravda celá. Hviezdoslav jest víc. On jest básníkem velikého adventu slovenského, velikého očekávání spásy, vysvobození. Ten advent byl dlouhý, bolestně, do nepřechání dlouhý. Bylo třeba sílit a povzbuzovat všechny, kdož tmu a okovy nevolnosti cítili, aby neupadali do lhostejnosti a tuposti; bylo třeba sílit i sebe v okolí zamlklém, zatuchlém do udušení. Tím hlasem víry a síly byla poesie Hviezdoslavova. Dechem prorockým šířila víru v příští vítězství, ale vedle toho objevovala, co v tom ujařmeném, zapomenutém Slovensku tají se a prostírá krásy přírodní i duševní; ve skvostných skladbách epických podala ukázky čistých a silných srdcí a věrných duší.

Hviezdoslav jest Slovenskem celým. Jest jeho plným výrazem, jeho hlubokého citu, hoře i víry, která čeká zázrak, jeho nemohoucnosti i probouzející se touhy po činu osvobozujícím.

*

Mladý slovenský student, Pavel Országh, začal na maďarské škole básnit maďarsky, a s úspěchem, jako kdysi u nás na německých školách začínali někteří naši básníci veršovat po německu. Ale rodáci podráždili mladíkovu hrdost dotazem, nedovedl-li by zabásnit po slovensku, jako Sládkovič, a dali mu do rukou Sládkoviče, největšího tehdy básníka slovenského. A aj, verše Sládkovičovy otráslý svědomím studentovým. Četl v nich pravý opak toho, co slýchal ve škole: „Na Sitna vrcholci dumná visí skala, tam večne sedí samota truchlivá, tam si sedala, tam horko plakala mať moja, mať biedná, žalostivá... ,Synovia moji, nevďační synovia, Sláviu, matku svoju, viac neznajú! Skalám žalujem, zlý svet sa mi smeje: Vystúpte skál tých praveké duchovia, snaď vám sa pohnúť odrodilci dajú a moje znova ožijú nádeje!“ — Ja som jej syn, jest ona mať moja — ó jaké boje v duši mojej stojá! No, čo sto bojov nado mnou zahučia, já s celou dušou padnem jej do náručia!... I neplač teda, mať

naša drahá, zajde ten mrak, čo tvoje slnce kryje, a tebe, tvojim príde doba blahá!“ — A čtl dále: „Čo to za slza v slovenskom oku? Čo to pred Bohom žaloba?... Či snad víťazstvo chceme bez boja? Či žať prv, než by sme siali? Či chceme pokoj bez nepokoja? Či bez zásluhy pochvaly?“ A ještě jiné energické, pevně skované strofy čítal u Sládkoviče: „Nehaňte ľud môj, že je ľud mladý, že nemá dějin, že je sprostý a hloupý, že je malý, že je chudobný a tichý, že je potupený... Počuješ? spieva slovenské pole, spievanky zrodia Homérov; len ľubosť útlu spievajú hole (horské hřbety), no, budú aj bohatierov...“ Vedle těchto a jiných veršů povzbuzujících, utvrzujících, odvahy dodávajících, z nichž plamenem šlehá víra v budoucnost, zněla z jiných touha po svobodě, rozletujíc se jako orel. — „Zaspievam pieseň o slobodnej vlasti.“ Z jiných zas mluvila ohnivým jazykem hluboká, vroucná zbožnost, upřímná, čistá, srdečná: „V božstve môj pôvod, v božstve moja bytnosť, v božstve aj cieľ a konečnosť byť musí, a duch stvorený z ducha k duchu príde.“

Takovým světlým idealismem sytil slovenský student Pavel Országh mladou duši. Mají-li přijít skutky, musí býti nejdříve touha po nich a víra v ně. „Musí pučať, čo chce zkvitnúť: kto, keď počuje škovrána a ligotavú hviezdičku rána, neverí, že musí svitnúť?“ hlásal mu Sládkovič. Ale vedle těchto orlích výkřiků a vedle veršů proniklých zbožností Sládkovič naplňoval mu duši také sladkostí. Jeho otázky: „Počul si tiché vtáčka vzdychanie? Videl si kvety zperlené? V tónach nebeských hviezdičky ranné? Ruží vädnúcich túženie?“ dráždily ji, aby na ně odpověděla vlastní zkušeností, vroucným prožitím. A ještě více. Z těchto výkřiků spoutaného orla, z veršů proniklých zbožností a ze sladkých tužeb mladého srdce vyrůstaly děje — epika Sládkovičova. Touto lyrikou a epikou Sládkovičovou dal se mladý Országh pokřtít na slovenského básníka a dal si jméno *Hviezdoslav*. Nebyla to domýšlivost ani marnivá póza. K hvězdám, ad astra, zatoužil, k vznešenému a čistému, aby oslavoval vznešené a čisté a povznášel k němu jiné. Zatoužil, jako mistr jeho, jehož stal se dědicem a pokračovatelem.

*

Tak vstoupil do života jako pěvec. Ale život bývá přísným kantorem. Velice nerad dovoluje, aby někdo jen zpíval, třeba by zpíval smutek a hoře, víru a naději milionů. Tak i Hviezdoslav zvolil si ještě druhé povolání; stal se právníkem. Byl soudcem při okresním soudě v Dolním Kubíně, nedaleko svého rodného Horního Kubína. Tam také z rodiny

uvědomělého superintendenta Nováka vybral si krásnou jeho dceru za choť. Tam uviděl jsem Hviezdoslava po prvé. Je tomu již dávno. Byli jsme tam tři studenti z Moravy a poněvadž jsme byli hostmi jinde, pozvali nás k Novákovým aspoň na černou kávu. Seděli jsme na dvoře-zahradce při okrouhlém stole — hostitel, důstojný, stříbrovlasý kmet, jeho pečlivá choť, jejich syn a dcery a mladí zetové a my. A hostitel najednou vzal knihu — byl to Sládkovič — a jal se nám čísti mohutnou báseň „Velký půst“. Četl prostě, přirozeně a tím právě úchvatně, až nakonec vráskovitou ruku zvedl k nebi a jako věštbu rozechvělým hlasem hlásal: „Hotovi buďte, připraveni stále! Muk velkých přijde ještě Velký pátek, zběsile vzkřiknou volnosti vši vrazi — a potom? *Velkonoční slavte svátek!...*“ *Dojem čistý, uchwacující, nezapomenutelný. Nemluví taková „černá káva“ zcela zvláštní, vznešenou řečí? Nepovídá ona, do jakého šťastného ovzduší přišel mladý Hviezdoslav, jakou posilu v něm našel? Jen že zcela jiné ovzduší našel v úředním Dolním Kubíně. Již po třech letech utíkal z ovzduší maďarského úřadu, zařídil si advokátní kancelář v Námestově v krásné Horní Oravě a 17 let byl advokátem. Potom vzdal se i advokátství, vrátil se do Dolního Kubína a tam žije dosud, kmet 70letý, s chotí svou.*

*

Nepoměrně bohatší jest jeho básnické dílo. Motivy jsou tytéž, jako u Sládkoviče, ale mnohem bohatších a rozmanitějších stupňův a odstínů. Přebohatá lyrika, skvostná epika a znamenitý pokus dramatický. Poesie jeho jest mohutným horským zřídlem, velké perly bez přestání házejícím a prudko se ven deroucím jako potok a brzy jako bystřina sršící a duhami hrající v záři sluneční, a kde klidnější tok dává se v něm shlížeti nebi, mění se v něm křemínky a kamínky na smaragdy a perly. Je to poesie svěží a čistá a samorostlá; jest to venkovská příroda. Není tu dýmu továren, není prachu tovární výroby literární. Všecko kolem něho jest pokropeno nebeskou rosou.

Hviezdoslavova poesie — nelekej se, český čtenáři, vždyt jsi z národa Husova, Žižkova, Chelčického, Komenského, Palackého a jiných zbožných — Hviezdoslavova poesie jest zbožná. Jest tak proniklá Bohem a nebem, tak opravdovou, upřímnou vírou za sebe i za celý národ, že udivení vzhlížíme, jsme-li v době přítomné, tak všedně lhostejné anebo odporně pokrytecké, a nejsme-li přeneseni do dob našich Bratří, do dob Blahoslava a Komenského. Hviezdoslav jest odchovancem bible; její jazyk jest jeho jazykem a všecka krása, všecka nádhera jeho žalmův a hymnů jest biblicky

zformována a zbarvena. Jest básníci český Bratr, mnohem krásněji básníci, než dovedli Bratří. Hned v úvodní básni „Asyl“, jímž jest mu Poesie, vyznává zcela určitě: „Hej, mrcha svet mi kedys' zviklal bol i vieru, čo nedal mi, mi vzaly jeho blud a lživost; ba, hnusník, odvážil sa ešte aj mi stupiť to večne krásné, sladké slovo matky! No skoro prezrel som lešť, zazrel kaluž podlú“ a „zobjal oboje zas v háj toho šeru. Já verím v Boha! v jeho všemoc, spravodlivosť! a v ošklivosti — kopnem krivdy modlu!“ A dokládá to hned. Začínaje zpívati „Žalm k tisícročnej pamiatke vierozvestov sv. Cyrilla a Metodeja“, žalm nádherný ve své velebnosti, vyzývá, zrovna jako před dvěma sty lety Milton. „Ty ale, Duchu svätý, duchu, ktorý na Horeba kre zkvitols' vatry ružou a ohnosťpom kráčal si na púšti; ktorý Izaiáša zrak zostrils' videním prorockým, že prezrel závoj časov, noc vyrkol zhuby, deň stvrdil spasenia; ktorý obživoval si nadšenia prúdom pieseň Dávidovu, že niesla sa oblohou jak svitu papršlek — — Ty, ó, duchu plamenný, prosím, rač vzhliadnuť i na mňa, ať srdce preborí všednosť, myseľ vzplá vysoko... Ó, Bože, jak slovom zvestov svojich... sjednotil si nás k službě krstom vôd dunajských: ó, udrž nás pospolu svorných, udrž tuhnúcich vo priazni, ať žiaden neprerwe sväzku, ni sa neodkruší! Daj, by poznalo sa stado Slávy, kdekolvek na horách rozptýlené mešká, daj, ať sa uspolčí; i jako pastierov si dobrých vyslal k jeho privráteniu, tak učiň zázrak zas: ať znova uverí!“... S touž vroucností volá ve „Veni Sancte“: „Prijď, Duchu svätý! prijď s vzrušením sa božej prírody; prijď v sváre živlov, v búri národov, v hôr šume, v jáku mora, v hneve vichru, vo stone skalisk, v bleskov jagote a v reči hromovej...“; neboť svět ten zplaněl, zpodlel v plevel ničemností; je „zhnilý k základu; na bahno zkvasili ho sluzi pekla a přestupníci božích zákonov, na bahno, kaluž... Prijď... prispej verným pomocou,... uč obnažovat zradu, podlost mrskat; uč vytrvat vzdor všetkým útiskom a príkorom a krivde, násilenstvu až do pozdného dychu zmužile; tak pravdu hájiť uč, oj, pravdu svätú a istú!“

Jeho žalmy a hymny jsou nejsilnější a nejúchvatnější jeho lyrikou. Nebylo dosud tak zbožné lyriky žalmové a hymnické v literatuře naší napsáno. Jen v poesii polské, v době velikých romantiků, najdeme tak hluboce vroucné a úchvatné zbožné strofy. A mládež naše jest ochuzena, nečítá-li těchto jeho „Žalmů a hymnů“ krásy zrovna miltonovské.

Opírá se o Boha, jako se opírali naši vyhnanci, když nijaké opory ve světě nebylo. A Slováci ve vlastní domovině své žili jako vyhnanci. Poměry na Slovensku byly přeubohé. Každému to známo. Žaláře byly pro ty, kdo chtěli svobodu svému lidu; v kostelích uráželi srdce; ve škole mrzачili

ducha; v súdnych síních a na politické aréne šlapali právo. A všude tak rafinovaně podle, tak cynicky otevřeně doma a tak nestoudně pokrytecky před cizím světem. Maďarská rytířskost. A síly odporu není, aspoň se neprojevuje... Jak tu nehořekovat? „Pošmurný a padlý“ přichází básník do svatyně, u dveří tone v úzkosti, pokořen klesá volaje: „Žaloba, Hospodine!, trpká žaloba, těžká — žaloba bez konca —. Ty odel si ma v smútku oblak, skrz teba tesklím muž bolesti... Rozorvals' retaz rodinky milej... vyvrátil zo základu zbožný dom — všetko metknul čiernému osudu!... Ah, rozmetal si krb vznešený! vykorenil nevšedný rod, uschoval do mohýl studený jeho popol, — já posledná iskra z neho stlievám, až dotlejem... Však nevyčítám ti, Bože!... Odpusť — za všetko ďakujem!“ (Žalm žaloby.) — „Mňa pokoril si, Bože!“ žaluje v „De profundis“. — „A národ, z ktorého som pošiel — i ten, i ten, Pane! si ponížil... Môj rod, ach, bez pastiera blúdi stádom...“ A od bolesti zoufalé vzepre se na mžik k Jobovské výčitce: „Nuž, ako Hospodine? jak mňa, rodnú chalupu si určil záhube: v ňom (v národě) takže rozvinuješ zárod v kvet čierny? podobne ho odels' v žíne potupu? Nemožno! — jednotlivec môže zhnúť, ale národ žit' musí večne!... Tu protimluvím; moja duša nenie spokojená, nie ľahostejná, cudzia k tvojmu, Bože, riadeniu“ — ale hned sem vzpamatuje a vrací k pokoře a víře: „Však — odpusť! zmýlil som sa! pre svoj žiaľ a bôl sa mýlim... náš Hospodine! pravda tvoja zbaví krivdy, viem; i pre to na teba zas moja duša očakáva a ešte čaká, bo zná: v ňom že i sám oživnem...“ Ale ty zoufalé otázky a výkřiky se vracejí. Žit' v nevolnosti, v době plné smutku a neřestí! „Hej, oceáne, spíš? Spíš, titanov ty všemohúca silo!? Spať nenie tvoja vec: i vzbud' sa, búrne vody svýš! skotúlaj slávny prúdiv chorovod: ať uvolnené vztýči tylo a odpláva zas tužieb našich lod... Ó, slnko spasné, spíš? spíš, všebudiaca silo svobody!? Spať nenie tvoja vec: i vezmi červánkový klúč“ a k životu jarému vzbud' všecko kolem!... „Ó, Hospodine, spíš? Ty svrchovaná velmúdrosti moc, kde tvoja správa, súdy spravdivé: keď pravdu klesať nevidíš a nepočuješ triumf krivdy škrečať!?... Či ešte malá bola pravdy muka? a pokiaľ trvať má? Snáď na večitosť?... Ach, odpusť!... som reptal, mlčím už... ach, žalobníka um sa snadno mýli... Hej, nespíš; čítaš nepravosti vlny... i príjdeš, sudca prísny, v skorej chvíli... A naše ženy, len slnko vzošlo trudnej po sobote, priletia s heslom: „Kameň odvalený! ó, podte, muži boľasti, ó, podte — sme vykúpení!“ Tak hoře, až zoufalost, a zase víra převalují se a honí a zmítají v duši básníkově jako chladné mraky mlhy s prorážející září sluneční. Dostavují se chvíle trpké, přetřpké. „Škoda bolo sa i zrodiť; lepšie strvať v bezdna šere, než na dni

sa v slzách brodiť...“ „Načo ďalšie mámenie? predsa viem už dobre, cítim; s boľným srdcom kráčať žítím že mne bolo súdené. Som raz hostom nepriazne, synom muky, mužom bólu: nechže bude! — podme spolu kamkoľvek! len bez bázne“... Tím trpčí dostavujú se chvíle, že cítí se samotén, bez účasti druhých. „Som sirý hlahol volajúceho na púšti.“ Jiný prý by řekl: Co mně do zástupu, jenž se mnou necítí? „No — mne to není dost: *ja sdelit sa chcem celý svojmu ludu!* Já namáham sa preňho o radosť, preň myslím, cítim, trpím, plačem žiale; já lúbim svoj ľud, lúbim neskonale, i preto volám v tú noc čiernu bludu: tu chlieb i svetlo! pod sem... buď môj host!“... A odkud prý ozvěny, nikdo neodpovídá: „Jdu!“ — A chce se ti tolik toho říci!... Ó, proč prý není vichrem, proč ne bouří hroznou, proč ne mořem, ne sopkou? „Takto, jak som, ach, člověk bezvládný, bez moci, přidat dôraz svätöhnevu a pohoršeniú výkon odplaty: keď vyvodit zriem zlobu, podlosť skviet sa, a pravdu klesať, pykať nevinu: čo môžem proti...? Do prs vzbúrených pozaprem päste — skloním biednu hlavu a horkosť (hořkost) duše v slzách vylievam — —“. „Ach, mnoho u nás chúlóstivých duší; či búra či tíš: čuší každá, čuší...“ Třtina prý je statečnejší: když ji vítr ohne a pak pustí, „nuž ježí sa a hnevom šustí“, a kdyby mluvit mohla, zakřikla by: „V bok, vichre! abo stoj...“ Sám si jednou včítá tento nedostatek. V básni „Gladiatorom“ vyzývá: „Dokažte zbraňou, akú právo brúsi: že pravdu nezmož ani tigra lstivost...; obnažte štváčov spustlost, podlú mstivos ... Ó, medzi vás! Tie šelmy drtiť v kusy! — lež nehotovost moja, chúlóstivost...“ Kdyby Juvinal žil na Slovensku, věru, že místo aby ostré šípky metal, želel by ve věčných elegiích s Tibullem. Za stonú poroby a za chřestu řetězů nevolnických ký div, že na básníkově varytě černý flór? Sám toho lituje. Slyší včítky cizí: „Hej, počujme raz pieseň lahody! dost bolo steskov, závoj hodme na ně!“ Nedovedeš-li jinak zpívat než jen věčně kvílit, žalovat a truchlit, prašti svým varytem o nejbližší skálu!... „Lutujem“ — odpovídá básník — „ach, pravda, žaloval som neustále... Lež rozsúďte, já mám být vinen tým?“ Básník přece jest členem svého rodu a „kým trpí rod, on trpet musí tiež!“ Odčinite všechny příčiny žalob a hoře, „naplňte volným žítím doliny“, a nebude stesků, „sám noc hodím na ne!... A očujete piesne v plesnom křiku: z tej duše rozsnujú sa, po rebriku jak Jakubovom anjelíkov roj!“

*

Velikého hoře slovenského básníkem jest Hviezdoslav. Ale on jest více. Z jeho zbožné pokory *svítí* zároveň jeho neoblomná víra v pravdu a dobro,

ve spravdnost a lidskost a v jejich vítězství. Tu víru ssál z bible, pil ji ze svých předků básníků: z Kollára („Čas vše mění i časy, k vítězství on vede pravdu; co sto věků bludných hodlalo, zvrtné doba“), Šafaříka, Sládkoviče, Kuzmanyho, z hymny Matúškovy a jiných, čerpal ji ze svého prozářenějšího okolí rodinného. Nehořekuje on jenom, ale také chce silít, silít. Jest básníkem víry a síly. „Žít chceme, žít! Žít chceme, Bože živý! — I cítíme moc tvoju prepodivnú: nie! nezakopals' mrtvo nám v hrud' hrivnu: už vážíš ju z jej hlbín k svetlu, k slovu; už zažínaš ju ako hviezdu novú; už rozvíjaš ju ako klbko piesne, i letia zvuky svetom jasné-plesné a súcit v srdciach, v dušiach ohlas budia u ľudí pravých, jimž sme tiež tak ľudia i u národov skvelých ducha zlatom, jimž chatrní bár (třebas), sme preds' vlastným bratom... Ó, rozšír nad ňou milostivé dlane! Kraj tvojho pláštá nepustíme, Pane!“ Chtěl by duchem posílit všecky. „Ved môj rod, ach, tak chudobný je, tak ošumělý jeho šat: i rád bych, chcel bych ducha jasom tu biedu na ňom zpozlácat.“ Chtěl by, aby nezůstávalo jen při dobrých úmyslech; činy by chtěl. Měl v mladosti druhy; jak křemen tvrdí, čilí, v smělé hrdosti jaké velkolepé úmysly kuli pro život, budoucnost svého rodu! O jakém zvláštním snili poslání! Ale, kde jsou? „I kde ste, mužia, titani!? kde iskro-jadrnatej úlomy vy žuly?“ A lid by potřeboval mužů, hrdinů, vůdců. „Lud nie je hlinou, nie je blatom; lež rýdzi kov, jak samorostlé zlato. Nuž, majstri spozdílí, vy hrnce byste z neho lepili!“ Takové mistry hrncíře Bůh odmění mlatem svého hněvu. Ne hrncířů, ale umělců je třeba, kteří by tomu zlatu lidovému rozuměli a je zpracovali. Mužů, hrdinů, vůdců je třeba — „a Mojžiša nám není, není, není“... A ty sám trpíš, praví k sobě, ne že bys rázně nepřátelům odvětil: sáhl po větvi a mrštil jí lupičům do tváře... Sfingou je mu Slovensko, Slovák. Červ, šlápneš-li naň, má-li čím, štípne. Ale ty, co jsi? ptá se rozbolestněn. Jsi slimák jen, měkkýš bez krve a kostí? Či zatracenec jsi: fakír, helot, paria, sluha a otrok Evropy, kal a výmět lidstva? Či nebožátko, pastorek už přírody, blb, hluchoněmý, lazar? Ne, ne! Soudce boží nechť navždy uzamkne taková ústa pomluvačná! Ale z dějin ví prý básník: od nepaměti ložíš po povrchu země, a přece, jak vidím, ne abys lítal, ale chodit ještě neumíš po ní rovně, pružně a pevně jako muž hrdý. Tedy dítě jsi dosud, které dovede jen říci, co ho bolí? Ale mně se zdá, že podle věku svého měl by ses temenem dotýkat nebes; měl bys podle svého vzrůstu cítit, myslit, volit, jednat obrovsky, tím víc, že jsi členem rodiny „hvězdopočetné, jsi větví největšího stromu na světě“. A místo toho trčíš u sebe dosud. Sfinx! A vylízáš-li z díry, proč vylízáš? Snad, abys lidstvu

ukázal, že jsi člověkem vědomým ceny své a důstojnosti? Aby ses představil: jsem občan, jako vy; jsem Slovák rodem a ráj Tater dal mi Bůh za dědictví; to jsou známky mé: ctěte a šetřte spravedlnost; co chcete, aby se vám stávalo, čiňte navzájem; nechci cizího, neznám závisti ni zrady, ale neradím dotýkat se mého...? Pověz, proto vylízáš na světlo? — Ach, nevidím, necítím ničeho podobného, běduje básník. Co shledávám? Ne-li mrav opic, pitvoření? Ne-li slepé stádo? Ne-li lhostejnost k sobě, nelásku k svému, hříšné odříkání snah a rozkoší vyšších, nechuť k ruchu, otrockou pokoru před lecjakým škrabákem a jinde zas rozpustilost a bujnost divokou a jinde černý fatalism? Tohle slyším a vídám — a zuřím, hanbou hořím, zoufalstvím stydnu... Sfinx! Proč nepromluvíš: „Toto chci a toto chci!? Chci též míti roli obdělánu, ale chci také pole, kde rodí se pravda a krása a kde bývají slavné žně a kde se sváží do chrámů umění, kde synové ubírají se do sněmu, na závodiště a kde dcery vijí věnce oslavné.“ Nuž, pohni už touto brázdou — promluv!... (Letorosty III. 281—285.)

*

Lyrik, jehož síla a krása a bohatost výrazu, třeba leckde nedobroušená, vyniká již z drobných tuto ukázek, proráží všude i v epice Hviezdoslavové. Jeho epika jest lyrická a jest, jak již řečeno, skvostná. Co v „Žalmech a hymnách“, co v „Sonetech“, kosmických to písních, co v „Letorostech“ vyslovoval všeobecně, to jakoby chtěl na jednotlivých typech zde podrobněji ukázat. Kam sáhne, kus živoucího života vyloví, svěžího, původního, slovenského, vždy a vždy zajímavého. „Hájnikova žena“ zazdá se sice spočátku byronovsko-lermontovskou svým rytmem, řekl bych „horským“, jež diktovaly tam Alpy a Kavkaz, tuto Tatry přikroští svého spádu, chvatem a hukotem bystřin, letem oblakův a poletem orlů, ale jen spočátku; čím dále, tím více stává se verš i jeho proud svým, slovenským, zcela zvláštním, až marnotratně někdy hýřivým, ale samou láskou k předmětu svému, k prosté duši slovenského lidu, jakou našel v hájníkovi a jeho ženě, v jejich čisté vroucnosti duší, v jejich věrnosti, oddanosti, obětavosti. „Ežo Vlkolinský“ připomene veršované povídky Tennysonovy, ale je to zcela nový obraz starého zemanského života, zrovna museální oddíl národopisný. „Gábor Vlkolinský“ je zase kus retrospektivy ze svobodného hnutí r. 1848. Biblické básně Hviezdoslavovy „Agar“, „Ráchel“, „Kain“, „Sen Salomúnov“, třeba námět bývá brán zdaleka, jsou tak blízky duši slovenské, vždyť jsou to symboly. V jeho menších obrázcích z přítomného života slovenského zaperlí se i humor.

Tak v rozkošném obrázku dvou rozvaděných bratří, „Bútora a Čútora“, jejichž děti se milují; v dovádivé a tak srdečné idyle „Na obnôcke“, veselejší, ale stejně poutavé, jak Turgeněvův „Běžin luh“; v zamilované hašteřivé idyle „Poludienok“, jejíž štěstí zvýší ještě náhlý stín šedého mraku — vypuzený stařec otec, hledající službu; ve veliké popisné básni „V žatvu“, oslavě selského života, jakou byl již „Rolník“. Lyrik proráží i v znamenitém pokuse dramatickém „Herodes a Herodias“.

*

V neděli, dne 2. února t. r., došel Hviezdoslav, abych užil slov, jež tyto dni Denis o sobě napsal, k „přirozené hranici života lidského, měří s radostí dráhu, kterou národ jeho vykonal, a myslí, že možno nám s klidem pohlížeti do budoucna“. Připsal si k svému dobru 70. rok. Tato neděle měla se probudit rozpukek květů. Životní dílo básníkovy došlo nejkrásnějšího naplnění skutečností samou. Pro co žil a své nejlepší síly vyčerpával, zač se trápil, nad čím i hořekoval, ba až i zoufal, aby opět tím prudčeji se vzepjal a věřil a věřil a všechny ostatní té víře povzbuzoval, to všecko teď vidí, jde ku svému vyplnění. Básníkův sen stal se skutkem.

„Už Slovensko vstalo, putá pretrhalo!“ Tak šťastná skutečnost opravuje jásotně text staré sílivé hymny. Do svých vlastních rukou bere Slovensko správu svých věcí, své župany — kéž statečné! — ustanovuje nad svými mnohoslibnými stolicemi, své starosty, své soudce, své učitele, své kněze; u hranic a radnic svých rozestavuje naši československou stráž, naši věrnou, rodnou stráž. Jaká to změna! Jaký převrat! Třebas máme ještě zimní měsíc, na Slovensku již zafoukává a zavívá jarně. Zafíčí sice ještě sem tam ledový vítr, ale v srdcích jest jaro; v nich se ono již probudilo rozpukek květů. A proto ten ruch, ten šum, ten hlahol i jásot, jako při každé veliké stavbě bývá. Že přizneme se někdy náhlá přeháňka a pokropí všechny dělníky i na chvíli práci zastaví, to přece bývá při každé veliké stavbě. Tím se nálada nesmí kazit. Rázem chtějí míti — a ctí je to, že především to chtějí míti! — množství škol. A musejí je míti; jich především je třeba, v nich je budoucnost Slovenska a tím i naše. „Ó, mládež naša, tys držitelkou rána! vladárkou mája tys', jara pokladníkom, šafárom šťastlivým; k tebe obraciam sa..., volám: vezmi klúče, odomkni ráj nám zavretý!... A zase do práce!... Opaš obra síly, rytiersku odej broň, kriela rozpni orlie! Zač zápas veľký ten? Za trón pravdy, dobra zdroj, krásy diadém; za kráľovstvo ducha! Ó, navrať ráj nám ztratený!“ Tak vyzýval Hviezdoslav — do zápasu ušlechtilého, vznešeného. Zač? Za kráľovství

ducha. Není to volání silných? Ze Slovenska zaznělo k nám již častěji takové volání silných. Když Kollár k nám zvolal: „Národ tak považuj jedině jako nádobu lidství, a vždy voláš-li: Slovan! nechť se ti ozve: člověk“ — nezní-liž ta slova dnes, jakoby byla ražena ve Wilsonově mincovně? Volali v závěrečné řeči při otevření slovanského sjezdu geniální Šafařík: „Bude-li v nás mravná síla, pronikne-li jedna myšlenka, jedna vůle těla národu našeho, národové celé země jí neodolají. Neboť všecko, co pod sluncem i nad sluncem, převyšuje síla mravná“ — nezní-li nám dnes tento hlas jako mocný úder zvonový, hovořící mluvou věčnosti, do chaotických zmatků dneška? Ale slyšíme-li i prostou, vroucnou píseň Kuzmanyho: „Kto za pravdu horí v světej obeti, kto za ľudstva práva život posväťí, kto nad krivdou biednych slzu vyroní, tomu moja pieseň slávu zazvoní!“ — nezní-li v této písni, z čistého žáru srdce vytrysklé, vítězný hlas všeho nynějšího osvobozeného lidstva, ta čistší, lepší, ušlechtlejší, vyšší stránka lidská? Mnoho čisté krásy duševní vydalo již Slovensko spoutané a mnoho jí, doufáme, vydá Slovensko osvobozené. Do znaku našeho státního důstojně vkládá kříž, vnese i do života našeho povznesení. A to Slovensko jest naše, zrovna jako jeho jsou Čechy s Moravou a Slezskem. Jaká to posila bude navzájem! Jaký důvěřivý pohled do budoucna!

V jednom ze svých „Letorostů“ jasně volá *Hviezdoslav*: „Ó, má ještě Slovensko hrdohlavou junač! Nesplasklo ještě v nahou poušť mělkosti. Kriváňská bedra šatí jedle, až po Dunaj to šumí s pahorků!“ Jsou tam rekové mnozí; rád by se jim odměnil; ale má kytku jen jednu ze své prý skoupé žatvy. Komu ji poslat?

Neviem, neviem — žiaľ? Nie, Bože, lež radost
a sláva hlučná! Viem: Oravienko,
ty ju vem! a Váhom nes ju, snes ju,
slož k bohatiera nohám kdekoľvek!

Bohatýru k nohám, muži činu, ať je kdekolvěk! Jemu kytice básníkovy zajisté především přísluší. Ale básníkovi samému přísluší naše kytice, kytice z celého našeho čtyřzemí; tu posíláme *Hviezdoslavovi* — Oravěnkovi, vem ji, nes ji, snes ji, slož k nohám básníku-bohatýrovi!

V únoru 1919.